

UMETNOST U OKRUŽJU GLOBALNE NESIGURNOSTI

Tokom avgusta i septembra meseca ove godine u Novom Sadu održan je četvrti Festival savremene umetnosti „Dunavski dijalozi“. Tom prilikom prikazano je petnaest izložbi samostalnih i grupnih postavki radova umetnika iz četrnaest zemalja proširenog Dunavskog regiona (Nemačka, Austrija, Slovačka, Češka, Mađarska, Hrvatska, Slovenija, Srbija, BiH, Crna Gora, Makedonija, Rumunija, Bugarska i Ukrajina). Tema ovogodišnjih „Dunavskih dijaloga“, *Umetnost u okružju globalne nesigurnosti*, nametnula se u svojim brojnim manifestacijama zbog kojih je čovek našeg vremena na stalnom oprezu, večito pod stresom, pripreman na najrazličitije, uglavnom nevoljne situacije. Početkom XXI veka svetska politika ustanovila se kao stalni izvor nestabilnosti. Nametnuvši u svojim geopolitičkim strategijama i ekonomskim interesima politička nadmetanja koja su uvela svet u stanje permanentnih ratnih i ekonomskih kriza, a koje rezultiraju od dugotrajnih posledica nasilno sprovedenih demokratizacija i njima pokrenutih velikih migracija do kulminacije terorizma... U svemu tome veliku ulogu imaju i uznapredovali novi tehnološki mediji koji su nadomak izjednačavanja realnosti i virtualnosti. Zahvaljujući njihovoj efikasnosti (koju Manevič vidi kao glavnu odliku digitalnog algoritma), sve te krizne situacije generišu se nepojmljivo brzim širenjem informacija koje remete egzistencijalnu sabranost na globalnom nivou. Jer, kako je to konstatovala Suzan Sontag, „ratovi su sada prizori i zvuci iz našeg dnevnog boravka“...

Takvim stanjem sveta pozabavili su se učesnici ovogodišnjih novosadskih „Dunavskih dijaloga“. Osnovni utisak sa ove izložbe svakako predstavlja suverena umetnička svest o vlastitoj obuhvaćenosti globalnim poroblemima. U sveopštoj medijalizaciji sveta i umetnosti jasno je izražena svest o činjenici da se lokalni događaji (a najčešće smo informisani o kriznim i lošim vestima) zahvaljujući elektronskim net work kanalima, začas globalizuju i konvertuju u personalne traume i u individualni osećaj ugroženosti. Zbog toga istinski ovovremenski umetnik dejstvuje svesno i racionalno, nastojeći da usred ovog našeg neemocionalnog, opasnog i nesigurnog sveta, sačuva dignitet i *humanitatis principia artis*.

Novosadske izložbe „Dunavskih dijaloga 2016“ ponudile su mnoštvo zanimljivih poruka i zaključaka. Radovi tri austrijska umetnika prevashodno proizilaze iz konceptualnih razmatranja tema koje su posredno vezane za problematiku globalne nesigurnosti. Kristijan Kap analitički razmatra određene istorijske sadržaje i sažima ih u sasvim personalizovanu nomenklaturu istorije, prikazujući subjektivistički sistematizovanu shematiku istorijskih događaja i njihovih globalnih posledica. Umetnički par Mihael Endliher i Franc Stefan Kol posvećen je proveravanju semantičkih karakteristika i značenja reči. Oni u svojoj monumentalnoj politiptihnoj slici dekonstruišu reč *disruption* (prekid, remećenje) i njeno značenje. Oba ova umetnička koncepta, na sasvim diskretan način ukazuju na manifestacije globalne nesigurnosti.

Mlada crnogorska umetnica Milena Jovičević u idiličnom i elegičnom ambijentu galerijskog prostora čiji je pod prekriven opalim jesenjim lišćem – postavlja ljuljašku sa bodljikavom žicom, prizivajući, sasvim sugestivno, aktuelnu atmosferu opasnosti i nespokoja. Ovaj efektni rad, međutim, nikako ne treba posmatrati tek kao nekakvu poetsku ilustraciju. Jer, Milena Jovičević se na jedan kultivisan način bavi samom stvarnošću; njenim svojstvima i atmosferom. Zbog toga koristi stvarni materijal, insistira na njegovom autentičnom svojstvu, računa na tvornost i stvarnost suvog lišća, drveta, bodljikave žice. Premeštajući taj isečak stvarnosti u prostor „galerijske kutije“, ona ga izdvaja i nudi kao sublimnu i delotvornu sugestiju. Umetnički par Danijel Premec i Nela Hasanbegović zajedničkom instalacijom (prostor, video) ukazuju na vlastite neprevaziđene traume iz nikad nezaboravljenog rata kao individualnog i opšteg zla – pretvarajući ih kultivisanom postavkom u umetničku izjavu univerzalnog, potresnog i angažovanog značenja i dejstva. Slovenački slikar Uroš Veinberger slikama bilbordovskog koncepta kritički sagledava neekološko ponašanje velikih naftnih (i drugih) kompanija, dok u selekciji Srbije dominiraju tekstovi (u instalacijama Ivane Ivković, u nekonvencionalnim slikama Žolta Kovača i grupe ŠKART), te fotografije diStrukture, kojima se duhovito i implicitno, ukazuje na manifestacije okruža opšte nesigurnosti... Hrvatska umetnica Ana Petrović svojim instalacijama sa optičkim spravama (istorijskim i ovovremenskim) eksperimentiše kritikujući aktuelnu atmosferu globalne ikonofere u kojoj egzistiramo i koja nas sve više ugrožava; bugarski umetnik Venelin Šurelov se bavi odnosom čoveka i mašine-automata ukazujući na problematiku otuđenja, ali i na svojevrsnu opasnost od automatizacije i robotizacije čoveka našeg doba. Rumuni David Kiprian Janču i Denis Simion pretaču događaje iz stvarnosti u uzbudljive instalacije (s diskretnim nadrealističkim prizvukom) u kojima titraju čudesne emocije zasnovane na slutnji i utisku nespojstva. Nemica Ulrike Kesi zatezanjem rastegljivih i raznobojnih ženskih hulahop čarapa preinačava (galerijski) prostor, ukidajući njegovu funkcionalnost, i čineći ga zonom fizičkih i psiholoških prepreka. Značenje ovog rada je višeznačno, metaforički je veoma bogato. Ulrike Kesi potpuno premrežava dati prostor, markirajući sve njegove kapacitete. Prostorni crtež se, zahvaljujući načinu postavljanja, doima poput sistematski organizovane mreže. Instalacija ukazuje na dualni karakter tehnologizovanog savremenog sveta kao poprišta progresističkih ideja i realizacija, ali i kao okruža globalne nesigurnosti. I dvokablovski video-rad češkog umetnika Lukasa Kelnera govori o koliziji, neusklađenosti i disharmoniji sveta. Slike i grafike mađarskog umetnika Đerđa Olajoša poseduju modernističku plastičku autentičnost, čija gusta i lavirinski organizovana prizornost metaforički ukazuje na otežalost potrage za globalnom sigurnošću. Konačno, instalacija Čeha Vladimira Čerevke formirana je poput vojničkog zaklona sa durbinom. Umesto očekivanog čvrstog utvrđenja, Čerevka je postavio kružni zaklon od bala starih novina (živimo u doba informacija najrazličitijeg porekla, kvaliteta i namera) što ovoj umetničkoj instalaciji daje groteskni sadržaj i izgled. Istovremeno, durbin je pretvoren u čudni kaleidoskop koji nam, umesto bojanih šara, nudi nove nasilno estetizovane mozaičke celine od „preklopljenih“ fotografija sa svetskih ratišta... Takvim načinom promišljanja suštinskih pitanja globalne (ne)sigurnosti Vladimir Čerevka pokušava, pomalo naivno, iskreno i dirljivo, da da još jednu šansu utopijskom verovanju Dostojevskog da će lepota spasiti svet.

O simpozijumu: Umetnost u okruženju globalne nesigurnosti – umetnost, kritika, politika

U okviru Festivala savremene umetnosti „Dunavski dijalozi“, na kojem se brojnim izložbama prezentuju aktuelnosti iz umetnosti zemalja Podunavskog regiona – priređuju se i tematski simpozijumski skupovi. Posle temata *Umetnost i kriza* (2014) i *Umetnost u doba (ne)emocionalnosti* (2015), na ovogodišnjem simpozijumu razmatrana je tema *Umetnost u okruženju globalne nesigurnosti – umetnost, kritika, politika*.

Postavljači teme su inicirani zapažanjem da se, nakon njujorškog 11. septembra 2001. godine, svet nalazi u stanju permanentne nesigurnosti. Od tada su se terorizam i praksa stradanja nedužnih nametnuli kao fenomen svakodnevne stvarnosti. Uzroci su poznati i deo su koncepta aktuelnog svetskog poretka – nove geopolitičke i ekonomske strategije su u aktuelnom svetu dovele do ratova i permanentnih ratnih kriza. Sve te situacije našeg današnjeg sveta se, zahvaljujući visokoj razvijenosti tehnoloških medija, generišu brzim širenjem informacija, remeteći egzistencijalnu sabranost na globalnom nivou.

Pozicija umetnosti i umetnika u takvom okruženju je veoma kompleksna. Kao ni u ranijim epohama, ni današnja umetnost nema presudan uticaj na pravce razvoja savremenog sveta. Veoma retko umetnici i umetnost dobijaju priliku da budu u korpusu odlučujućih zbivanja. Sve se sugestivnije pokazuje da je najefikasniji mogući model delovanja umetnosti – iskazivanje personalizovanih stavova. „U svakom slučaju, mi imamo tu privilegiju da se kreativno izražavamo i da govorimo u javnosti“ – izjavljuje srpska umetnica Tanja Ostojić koja, koristeći upravo te privilegije, već dve decenije deluje u evropskim umetničkim destinacijama. Ona pripada onom krugu aktuelnih umetnika koji su potpuno svesni činjenice da je logika savremenog sveta učinila da je i „veći deo sveta umetnosti zauzet hiperprodukcijom, investicijama, pranjem novca, produkcijom zabave i potrošnjom. Dakle, možemo reći da je sistem umetnosti na neki način proizvod, 'dete' ekonomske nepravde...“¹

Takvog modela aktuelne umetnosti potpuno su svesni i učesnici novosadskog simpozijuma *Umetnost u okruženju globalne nesigurnosti – umetnost, kritika, politika*, koji je Galerija „Bel art“ priredila 6. septembra ove godine.²

Danas je potpuno vidljivo da se, kako to smatra i dr Jerko Denegri, „posredstvom umetnosti više ne mogu proizvesti krupnije društvene promene, kako su to idealistički zamišljali protagonisti pokreta istorijskih avangardi prve polovine 20. veka i poneke od posleratnih neoavangardi“,³ a koji su, najčešće, delovali kao udruženi autori sa istim umetničko-socijalnim

¹ Lorel Meklahlin, Brak i druge migracije, intervju sa Tanjom Ostojić. Objavljeno u katalogu izložbe 17. Bijenale umetnosti SEE Art Gates: stanja stvarnosti, Kulturni centar i Galerija savremene umetnosti, Pančevo, septembar, 2016.

² Simpozijum je otvorio dr Erhard Busek iz Austrije (Ekonomski forum i Erste fondacija) nadahnutim predavanjem na temu „Umetnost i politika u Evropi“ a potom su govorili Andrea Lazea iz Rumunije, Aleksander Basin iz Slovenije, Vito Vojnić Purčar iz Mađarske, te Laslo Vogel, Zoran Đerić, Mileta Prodanović, Ješa Denegri, Tijana Palkovljević, Ana Panić, Ksenija Samardžija, Dimitrije Boarov, Bordaš Đeze i Sava Stepanov (Srbija).

³ Ješa Denegri, iz teksta pročitano na simpozijumu *Umetnost u okruženju globalne nesigurnosti – umetnost, kritika, politika*, koji je priređen u sklopu Festivala savremene umetnosti „Dunavski dijalozi 2016“,

pretenzijama. Danas takvih pokreta nema, te je u aktuelnoj globalnoj konstelaciji na sceni sindrom servantesovskog Don Kihota, sindrom umetnika-usamljenika u prostoru sveta i umetnosti. Novosadski književnik Laslo Vegel čak govori o prognanom umetniku ili prognoj umetnosti (koju vlast ne kažnjava eksplicitnim progonstvom, nego perfidnom institucionalnom marginalizacijom), dok književnik i teatrolog Zoran Đerić poziciju umetnika/pisca u vremenu posle 2000. prepoznaje kao poziciju svojevrsne „bezdomnosti“... Mileta Prodanović uviđa da „sa napretkom tehnologije čovek, paradoksalno, postaje sve ranjiviji, a u politici se, baš kao i u umetnosti ‘velika priča’ razlomila na neprebrojivo mnoštvo malih. Nekada jedinstvena opasnost od blokovskog sukoba i nuklearne kataklizme razlomila se na mnoštvo kapilarnih opasnosti koje su potom počele da stvaraju mrežu. Ona je prekrila ceo svet sa čvorištima upravo na onim mestima koja su se tradicionalno smatrala bezbednima”.⁴ U toj univerzalnoj mreži i te kako su prisutni akteri savremene umetnosti. Umetnik koji pretenduje da se danas bavi (n)ovim tehnološko-medijskim sredstvima i kanalima mora imati na umu činjenicu da je globalna mreža formirana u interesu i za potrebe velikih korporacija i krupnog privatnog kapitala koji danas vladaju svetom. Zbog toga je svetski *net work* pretvoren u razrađeni sistem manipulacije – prvenstveno upravljanjem informacijama i permanentnim nastojanjima da se realni i virtualni svet izjednače. U tom i takvom prepletu gube se obrisi realnosti, stvari postaju manje jasne, menjaju se kriterijumi, stvaraju se podvojenosti od kojih je najubojitija ona koja se dešava u čovekovoju svesti, a što umanjuju njegove sposobnosti da bude suvereni pojedinac u realnom svetu. Zbog toga stvaralac u domenu digitalne umetničke prakse mora biti spreman da upravlja tehnologijom i sposoban da iznedri uverljivo medijsko podupiranje vlastite misli. Jer, bez obzira na nenaklonjenost kontekstualnih zbivanja – umetnost ima obavezu da stvara dela-izvorišta estetskih, duhovnih, intelektualnih, moralnih i etičkih vrednosti, da sačuva dignitet *humanitatis principia artis*. Današnja umetnost ima zadatak da nas zaštiti u okruženju globalne nesigurnosti. U protivnom, može se desiti da nam mnoge odlučujuće stvari promaknu, te da i ne primetimo promene koje su u toku i koje nam tek predstoje, a koje će najverovatnije temeljno promeniti naš svet, naše biće i ukupni smisao i suštinu življenja.

Galerija Bel art, Novi Sad, septembar 2016. Termin „posleratne neoavangarde“ se odnosi na pojave u umetnosti nakon 1945-e godine.

⁴ Mileta Prodanović, Altruizam i avangarda u ranom dvadesetprvom stoleću. Iz teksta pročitano na simpozijumu Umetnost u okruženju globalne nesigurnosti – umetnost, kritika, politika, koji je priređen u sklopu Festivala savremene umetnosti Dunavski dijalozi 2016, Galerija Bel art, Novi Sad, septembar 2016